ЗАТВЕРДЖУЮ
Президент Державного некомерційного підприємства «Державний університет «Київський авіаційний інститут»
_____ Ксенія СЕМЕНОВА
«12» грудня 2025 року

ВИСНОВОК

Державного некомерційного підприємства «Державний університет «Київський авіаційний інститут» (далі КАІ) про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Воєводіної Ганни Іванівни на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право» на тему: «Формування правових стандартів віртуальних активів в Європейському Союзі: визначення та реалізація».

ВИТЯГ

із протоколу № 11 розширеного засідання
кафедри міжнародного та європейського права
від 10 грудня 2025 року

Присутні на засіданні науково-педагогічні працівники кафедри міжнародного та європейського права

Головуючий на засіданні – Немченко К.С., доктор філософії у галузі права, в.о. завідувача кафедри;

Бабін Б.В., д.ю.н., професор, професор кафедри;

Головатенко М.Ю., старший викладач кафедри;

Чистякова Ю.В., к.ю.н., старший викладач кафедри;

Жукорська Я.М., к.ю.н., доцент, декан факультету права та міжнародних відносин;

Волошин Ю.О., д.ю.н., професор, професор кафедри;

Замула А.Ю., к.ю.н., доцент, доцент кафедри;

Максимович Р.О., к.ю.н., доцент кафедри;

Нуруллаєв І.С.о., д.ю.н., професор, професор кафедри;

Пазюк А.В., д.ю.н., професор, професор кафедри;

Прощаєв В.В., д.ю.н., професор, професор кафедри;

Широкова-Мурараш О.Г., к.і.н., доцент, доцент кафедри.

Присутні на засіданні науково-педагогічні працівники інших кафедр КАІ:

Сапсай А.П., к.політ.н., доцент, доцент кафедри міжнародних відносин та стратегічних студій Факультету права та міжнародних відносин.

Присутні на засіданні науково-педагогічні працівники з інших навчальних закладів:

Камінська Н.В., д.ю.н., професор, провідний науковий співробітник відділу міжнародного права та права Європейського Союзу Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України.

Серед присутніх 6 докторів юридичних наук, 5 кандидатів юридичних наук, 1 кандидат історичних наук, 1 кандидат політичних наук, 1 старший викладач.

Порядок денний:

Обговорення дисертаційного дослідження аспірантки кафедри міжнародного та європейського права Факультету права та міжнародних відносин КАІ ВОЄВОДІНОЇ Ганни Іванівни на тему «Формування правових стандартів віртуальних активів в Європейському Союзі: визначення та реалізація», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права Факультету міжнародних відносин КАІ Волошин Юрій Олексійович.

Дисертація виконувалась на кафедрі міжнародного та європейського права Факультету права та міжнародних відносин КАІ. Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради факультету міжнародних відносин Національного авіаційного університету (протокол №7 від 25.10.2022 року).

Виступили:

Здобувачка Воєводіна Ганна Іванівна представила презентацію за основними положеннями дисертації «Формування правових стандартів віртуальних активів в Європейському Союзі: визначення та реалізація» поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

Авторка зазначила, що віртуальні активи як нове правове явище постали на стику трансформацій світової фінансової системи, цифрової економіки та глобального правопорядку. Вони не лише ускладнили традиційні уявлення про об'єкти права власності, фінансові інструменти чи платіжні засоби, але й продемонстрували межі чинних нормативних режимів, які історично сформувалися у площині матеріалізованих економічних реалій.

Здобувачка констатувала, що міжнародне право не встигає за динамікою технологічного розвитку, внаслідок чого сформувалося правове середовище без єдиного консенсусу щодо поняття віртуального активу. Різні держави та організації сформували власні підходи, що ускладнює глобальне правове регулювання.

З технічного й фінансового боку віртуальні активи досить добре описані, однак їх правова природа залишається невизначеною. Це зумовлює появу

множинності термінів – «криптовалюта», «віртуальна валюта», «цифровий актив», «криптоактив», – кожен з яких має власну правову та технологічну специфіку відповідно до підходів окремих держав та міжнародних організацій.

У виступі було звернуто увагу, що Міжнародна група з протидії відмиванню брудних грошей (англ. Financial Action Task Force) (далі – FATF) першою серед міжнародних організацій, надала визначення поняття «віртуальна валюта», запропонувавши її класифікацію на конвертовану та неконвертовану, централізовану та децентралізовану. Наголошено, що віртуальні валюти можуть як використовуватись для обміну на фіатні гроші, так і функціонувати виключно в межах окремих цифрових екосистем. Згодом, у документах FATF і в позиціях інших міжнародних та регіональних регуляторів, зокрема Європейського Союзу (далі – ЄС), відбувся перехід до ширшого терміна «віртуальний актив», який охоплює різні типи цифрової вартості, включно з токенами.

У межах П'ятої директиви ЄС з протидії відмиванню коштів (5AMLD) вперше було нормативно закріплено визначення поняття «віртуальна валюта». Відзначено, що ці положення започаткували процес офіційного визнання цифрових активів у правовому полі ЄС та стали основою для регулювання діяльності постачальників послуг, пов'язаних із віртуальними активами. З 2018 року в науковому й нормативному дискурсі поширеним стало поняття «криптоактив», яке, на відміну від «криптовалюти», не асоціюється виключно з грошовою функцією й має ширше значення. У звітах таких організацій, як EBA, ESMA, FBS, МВФ та USAID, розроблено різні підходи до класифікації цифрових активів, включаючи утилітарні токени, стейблкоїни, NFT тощо, які відрізняються за економічною та правовою природою.

Дослідниця акцентувала увагу на тому, що серед сучасних наукових і регуляторних підходів найпоширенішою є модель, за якою цифрові активи розглядаються як родове поняття. У межах цієї структури віртуальні активи становлять окрему категорію цифрових активів, а криптовалюти, у свою чергу, є підвидами віртуальних активів. Такий підхід використовується у низці нормативних і аналітичних джерел, включаючи документи FATF і ЄС.

У доповіді було підкреслено, правова природа віртуальних активів суттєво відрізняється в залежності від юрисдикції: у деяких країнах вони класифікуються як майно або товар, в інших – як фінансові інструменти або цінні папери. На прикладі правової практики США було зазначено, що Комісія з цінних паперів і бірж (SEC) застосовує тест Гоуї для визнання певних віртуальних активів інвестиційними контрактами, тоді як Комісія з торгівлі товарними ф'ючерсами регулює віртуальні активи як товари.

Також було зазначено, що міжнародні організації та наукова спільнота продовжують роботу над формуванням класифікацій, спрямованих на побудову узагальненої системи понять, пов'язаних з віртуальними активами. У доповіді наголошено, що в правовій доктрині виокремлюються різні підходи до розуміння віртуального активу – як засобу обміну, як форми цифрового майна, як специфічного виду об'єкта речових прав або як нової самостійної правової

категорії.

Віртуальні активи характеризуються низкою специфічних властивостей, серед яких: децентралізація, прозорість, незворотність транзакцій, стійкість до зламів та незалежність від державного контролю. Водночас наявність таких властивостей ускладнює процес правової кваліфікації цифрових активів і формування ефективної нормативної бази для їхнього регулювання.

У виступі акцентовано, що ухвалення Регламенту про ринки криптоактивів (англ. Markets in Crypto-Assets Regulation) (далі – MiCA) стало відповіддю на запит ринку та регуляторних органів щодо створення системного та уніфікованого підходу до правового регулювання криптоактивів на рівні Європейського Союзу. У документі визначено три основні категорії криптоактивів: токени, прив'язані до активів (asset-referenced tokens, ART), токени електронних грошей (e-money tokens, EMT), а також службові токени (utility tokens) та інші види. Було зауважено, що таке функціональне розмежування дозволяє більш ефективно розмежувати нормативні вимоги до різних форм віртуальних активів відповідно до їхніх функціональних ознак.

Основними завданнями Регламенту MiCA стали створення прозорого юридичного середовища для розвитку інновацій у сфері цифрових фінансів, захист прав споживачів, запобігання ризикам для фінансової стабільності, а також стимулювання конкуренції на ринку криптоактивів. Зокрема, встановлено спеціальні вимоги до емітентів ART та EMT, що включають обов'язкове резервне забезпечення, призначення відповідальних зберігачів, розробку планів погашення токенів, а також спеціальні умови для «значущих токенів».

У своєму виступі дослідниця наголосила, що правове поле, сформоване Регламентом MiCA, чітко розмежовує повноваження між національними регуляторами, Європейським органом з банківського нагляду (EBA) та Європейським органом з цінних паперів і ринків (ESMA), визначаючи сфери відповідальності щодо моніторингу діяльності у сфері ART, EMT та інших криптоактивів. Окремо було звернуто увагу на механізм «паспортизації» криптовалютних послуг, який дозволяє провайдеру, зареєстрованому в одній з держав-членів, здійснювати діяльність на всій території Європейського Союзу без додаткових процедур ліцензування.

Попри комплексний характер Регламенту MiCA, у ньому залишаються певні виклики та прогалини. Зокрема, не повною мірою врегульовано питання класифікації гібридних токенів, визначення правового статусу NFT, а також взаємодії з іншими нормативними актами ЄС, зокрема Директивою MiFID II. Було зазначено, що це може спричинити регуляторну колізію та викликає занепокоєння щодо забезпечення рівних умов для всіх учасників ринку криптоактивів.

На момент ухвалення Регламенту MiCA низка країн Західної Європи вже мала сформовану практику національного регулювання ринку віртуальних активів, яка частково стала підґрунтям для створення єдиної європейської нормативної бази. У доповіді наголошено, що досвід цих країн демонстрував

істотні відмінності у правових підходах, дефініціях, кваліфікаційних критеріях та рівні інтеграції віртуальних активів у національні фінансові системи.

Дисертантка підкреслила, що законодавчі ініціативи в таких країнах, як Німеччина, Австрія, Італія, Мальта та Люксембург, були не лише реакцією на запити ринку, а й відображали глибоке переосмислення природи цифрових активів у правовому контексті. Зокрема, у Німеччині ще до впровадження MiCA криптовалюти було визнано фінансовими інструментами, а в Австрії впроваджено обов'язкову реєстрацію провайдерів криптовалютних послуг відповідно до законодавства у сфері протидії відмиванню коштів.

У більшості країн, які аналізувалися в дисертації, віртуальні активи не мають статусу законного платіжного засобу, проте не заборонені до використання на законодавчому рівні. Як було зазначено, вони застосовуються в окремих сферах – як об'єкти інвестування, засоби передавання вартості, або як токени доступу до послуг чи цифрових платформ. Такий підхід ґрунтується на принципі «дозволено, якщо не заборонено», із подальшою деталізацією регулювання залежно від типу активів.

У доповіді окреслено низку спільних рис підходів західноєвропейських країн. По-перше, криптовалюти зазвичай не визнаються платіжним засобом, але отримують статус активу або майна. По-друге, регулювання орієнтується на Рекомендації FATF та положення європейських директив у сфері протидії відмиванню коштів. По-третє, застосовується диференційований підхід до токенів залежно від їхніх функцій – платіжної, утилітарної чи інвестиційної. Нарешті, спостерігається тенденція до поступового розширення ліцензійних вимог для учасників ринку, зокрема провайдерів послуг, пов'язаних із віртуальними активами (VASP).

Дисертантка зауважила, що регулятори західноєвропейських країн стикалися зі схожими викликами при спробах правового врегулювання віртуальних активів. Серед них: технічна складність токенів, що ускладнює їх правову класифікацію; неоднозначність трактування прав власності; відсутність уніфікованого понятійного апарату; а також високі ризики відмивання коштів і фінансування тероризму.

Зокрема такі країни як Естонія, Литва, Польща – демонструють приклади активної політики у сфері правового регулювання віртуальних активів. Як підкреслила доповідачка, їхній досвід є особливо цінним для України, яка має подібні історико-політичні передумови та орієнтується на цифрову трансформацію у сферах фінансів і права.

Естонія є визнаним лідером цифрової трансформації серед країн Європейського Союзу, а її підхід до правового регулювання віртуальних активів вважається одним із найпрогресивніших, ще з 2014 року Біткойн в Естонії офіційно визнавався як альтернативний платіжний засіб, що сприяло формуванню сприятливого середовища для діяльності провайдерів криптовалютних послуг. Водночас акцентовано, що цей ліберальний режим поступово еволюціонував – зокрема, після імплементації Четвертої директиви

ЄС з протидії відмиванню коштів у 2017 році, що призвело до ухвалення нового закону про запобігання відмиванню доходів і фінансуванню тероризму.

У чинному законодавстві Естонії було запроваджено чітке визначення поняття «віртуальна валюта», а також встановлено обов'язкові вимоги до ліцензування всіх VASP. Така модель забезпечила країні міжнародне визнання як одного з лідерів у сфері регулювання криптовалютної індустрії. Водночас було наголошено, що надмірна лібералізація спричинила перенасичення ринку: кількість виданих ліцензій перевищила 1200, значна частина з яких використовувалася компаніями, які фактично не мали жодного зв'язку з юрисдикцією. У відповідь на це у 2020-2021 роках Естонія істотно посилила вимоги до місцевої присутності, прозорості бенефіціарів та внутрішнього контролю в сфері комплаєнсу.

У Литві, як зазначалося, створено сприятливе середовище для FinTech-компаній. Поряд із банківським наглядом у країні доповнюється жорсткими вимогами у сфері протидії відмиванню коштів, зокрема обов'язковою реєстрацією компаній, які працюють з криптовалютами. Водночас держава не визнає віртуальні активи законним платіжним засобом, але регуляторна модель побудована на принципах прозорості та підзвітності учасників ринку.

Польща, за оцінкою дослідниці, дотримується обережної, але послідовної політики у сфері правового регулювання віртуальних активів. У цій юрисдикції криптовалюти класифікуються як майно, яке може бути об'єктом оподаткування. Податкове законодавство охоплює як комерційну діяльність, так і приватні транзакції з віртуальними активами. Водночас Польський фінансовий нагляд не визнає криптовалюти ані платіжним засобом, ані фінансовим інструментом, але зобов'язує компанії, що здійснюють діяльність у цій сфері, проходити реєстрацію у відповідному реєстрі VASP.

Мальта обрала модель жорсткого та комплексного регулювання у сфері віртуальних активів. Ще до впровадження Регламенту MiCA в країні було прийнято спеціальне законодавство, зокрема про віртуальні фінансові активи та про інноваційні технологічні послуги, які регулюють не лише обіг віртуальних активів, а й саму блокчейн-інфраструктуру. Водночас було зауважено, що після набуття чинності MiCA Мальта, навпаки, буде змушена частково пом'якшити чинне регулювання, оскільки його положення є суворішими за загальноєвропейські стандарти.

Доповідачка звернула увагу, що підходи до правового регулювання віртуальних активів в Україні формувалися в контексті поступової імплементації положень Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, на тлі глобального технологічного прориву в сфері цифрових фінансів. Починаючи з 2014 року, державна політика у цій сфері характеризувалася нестабільністю та фрагментарністю – від повного заперечення правового статусу віртуальних активів до поодиноких спроб нормативного врегулювання. Впродовж тривалого часу віртуальні активи залишалися поза межами системного правового регулювання.

Первинна позиція українських регуляторів, зокрема Національного банку України, полягала у визначенні біткойна як грошового сурогату, що не може використовуватись як платіжний засіб. Проте вже через кілька років такий підхід було переглянуто. Було підкреслено, що така трансформація регуляторної позиції свідчить про відсутність методологічної усталеності в підходах до правового регулювання новітніх фінансових інструментів.

Дослідниця простежила еволюцію законодавчих ініціатив через подання до Верховної Ради законопроєктів №7183, №7183-1, №9083, №9083-1 та №2461. У них простежується зміна парадигми – від розуміння криптовалюти як програмного коду до визнання її формою нематеріального цифрового активу. Водночас було відзначено, що законодавець зіткнувся з низкою термінологічних труднощів, серед яких – тавтологія, невизначеність і суперечливість дефініцій, що суттєво ускладнювали ефективну імплементацію запропонованих норм.

Важливим етапом стало ухвалення у 2019 році Закону №361-IX, яким вперше було легітимізовано термін «віртуальний актив» у національному праві. У законі він визначається як цифрове вираження вартості, яким можна торгувати, передавати, і яке може використовуватися для інвестицій або здійснення платежів. Було наголошено, що такий підхід є кроком у напрямку гармонізації з підходами Європейського Союзу та FATF, зокрема у сфері протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму.

З 2020 року в Україні розпочався новий етап у формуванні правового поля для віртуальних активів, що був пов'язаний із поданням законопроекту №3637 та прийняттям Закону України «Про віртуальні активи» №2074-IX. Ці нормативні акти стали спробою подолати існуючі прогалини у національному законодавстві та інтегрувати інструменти цифрової економіки в легальний правовий простір. Було запропоновано нову класифікацію віртуальних активів, визначено їх правовий статус і закріплено оборотоздатність таких об'єктів як цифрових благ.

В процесі еволюції законопроекту про віртуальні активи суттєво трансформувалося розуміння самого поняття віртуального активу: від майнового об'єкта – до нематеріального блага, а згодом – до цифрової речі як окремої правової категорії. Було зазначено, що така трансформація стала результатом як теоретичної адаптації до міжнародних стандартів, так і відображенням зростаючої ролі цифрових активів у суспільно-економічних процесах.

Разом із тим, авторка зазначила, що ухвалений Закон України «Про віртуальні активи» №2074-IX досі не набрав чинності через відсутність врегулювання податкових аспектів, необхідних для його повноцінної реалізації. Крім того, окремі положення цього закону вже втратили актуальність, зокрема в контексті змін до Цивільного кодексу України, де в статті 179-1 введено поняття цифрової речі. Водночас заборона на використання віртуальних активів як платіжного засобу суперечить раніше ухваленому Закону №361-IX, у якому така функціональність прямо допускалася.

Окрему увагу було приділено гармонізації українського законодавства з Регламентом MiCA. У зв'язку з цим в Україні були розроблені два альтернативні законопроекти – №10225 та №10225-1. Перший із них передбачав спробу врегулювання таких категорій, як NFT, EMT, ART. Водночас цей законопроект зазнав критики через юридичну невизначеність окремих дефініцій, надмірну деталізацію положень та неузгодженість з чинним Цивільним кодексом України. Натомість другий – №10225-1 – визнано більш концептуально зрілим: у ньому враховується класифікація токенів за ознакою взаємозамінності, чітко розмежовуються категорії віртуальних активів залежно від їх функцій, передбачено посилання на технологічну основу – технологію розподіленого реєстру. Окремо наголошено, що проєкт закріплює віртуальні активи як цифрові речі в контексті цивільного права України. Водночас, у виступі було відзначено, що подальша рецепція положень MiCA, зокрема у сфері дефініцій, залишається актуальним напрямом для законодавчої адаптації.

У підсумку авторка наголосила, що українська правова доктрина пройшла шлях від повного неприйняття криптовалют до їх часткового визнання як активів, зберігаючи при цьому зв'язок із європейською правовою традицією та враховуючи потреби цифрової трансформації. Водночас, попри низку спроб систематизації, станом на 2025 рік повноцінна нормативна база у сфері віртуальних активів в Україні все ще не є остаточно сформованою.

Серед невирішених питань виокремлено проблему визначення уповноваженого регулятора ринку віртуальних активів в Україні. Попри функціональну відповідність Міністерства цифрової трансформації (далі – Мінцифра), яке активно ініціює цифрові реформи, низка експертів вказує на доцільність залучення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (далі – НКЦПФР), яка має відповідний досвід у сфері регулювання ринків капіталу. У цьому контексті ідеальним рішенням розглядається модель спільного регулювання: з розподілом повноважень між Мінцифрою – як органом, відповідальним за інфраструктурні та інноваційні аспекти, і НКЦПФР – як регулятором, що забезпечує нагляд, правове забезпечення та захист інвесторів.

Також зазначено, що низка міжнародних інституцій, зокрема Міжнародний валютний фонд (МВФ) і Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), вимагають приведення українського законодавства у сфері віртуальних активів у відповідність до міжнародних норм. Це завдання закріплене в Національній стратегії доходів України, а також в оновленій програмі співпраці з МВФ.

Насамкінець дослідниця звернула увагу, що, попри відсутність чинного спеціального закону, віртуальні активи в Україні фактично перебувають в обігу, зокрема в межах P2P-операцій. Судова практика останніх років підтверджує визнання таких активів – зокрема, шляхом відмов у задоволенні позовів про недійсність договорів, укладених з використанням криптовалют. Це, фактично, свідчить про їх легітимізацію у правозастосовній площині.

Здобувачці були поставлені такі запитання:

1. Прощаєв В.В., д.ю.н., професор, професор кафедри міжнародного та європейського права КАІ.

Запитання:

У чому полягає основна мета та наукова новизна вашого дисертаційного дослідження щодо віртуальних активів?

Відповідь: Дякую за запитання!

Метою дисертаційного дослідження є комплексне вивчення процесу формування правових стандартів регулювання віртуальних активів на міжнародному та європейському рівнях, аналіз логіки та структури європейської моделі (насамперед Регламенту MiCA), а також визначення шляхів адаптації цих стандартів до українського законодавства. Дослідження спрямоване на створення цілісної концептуальної бази, яка дозволить Україні формувати сумісну з ЄС модель регулювання ринку віртуальних активів.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена тим, що дисертація є одним з перших наукових досліджень, в якому на основі системно-міждисциплінарного аналізу правових стандартів Європейського Союзу у сфері регулювання віртуальних активів (зокрема, Регламенту MiCA, який у повній мірі набув чинності з 30 грудня 2024 року) розглядаються проблеми їхньої імплементації в національне законодавство України. У роботі вперше систематизовано та порівняно підходи до визначення та класифікації віртуальних активів у правових системах різних європейських держав, до і після прийняття MiCA. Дисертація також пропонує нові рекомендації щодо вдосконалення правової бази України на основі європейських стандартів та з урахуванням зобов'язань за Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, з огляду на специфіку українського ринку віртуальних активів та актуальні виклики правового регулювання.

Дисертація закладає концептуальний фундамент для формування в Україні сучасного, європейсько-сумісного правового режиму віртуальних активів.

2. Прощаєв В.В., д.ю.н., професор, професор кафедри міжнародного та європейського права КАІ.

Запитання:

Чому визначення поняття «віртуальний актив» залишається дискусійним на міжнародному рівні?

Відповідь: Дякую за запитання!

Дискусійність пов'язана з багатовимірністю цього феномена. Віртуальний актив одночасно є технологічним записом у DLT-системі, економічним активом зі складною функціональною природою та об'єктом правовідносин, для якого традиційні правові категорії часто не підходять.

Поняття «віртуальний актив» залишається дискусійним, оскільки технічна природа активів постійно змінюється, а міжнародні органи, держави та фінансові

інституції виходять з різних правових традицій і концепцій.

Еволюція (2011-2025 рр.):

2011-2013 рр. Ранні технічні визначення. Криптовалюта розглядається як цифровий код, що існує у децентралізованій мережі без правового режиму.

2014 р. Підхід FATF. Запроваджено термін «віртуальна валюта»: цифрове представлення вартості без статусу законного платіжного засобу. Це перше офіційне міжнародне визначення.

2016 р. Позиція МВФ. Фокус на економічній функції. Віртуальні активи визнані об'єктом інвестицій, а не лише інструментом обміну.

2017-2018 рр. Національні регуляції. Держави ЄС застосовують різні підходи: від «нематеріального блага» до «цифрової цінності», «програмного коду», «фінансового активу у цифровому середовищі».

2018 р. FATF вводить термін «virtual asset». Універсальна дефініція: цифрове представлення вартості, яким можна торгувати або передавати, і яке може використовуватися для інвестицій або платежів.

2020 р. FSB і G20. Закріплюється концепт «криптоактиву» як цифрового активу, що може втілювати права, вимоги чи економічний інтерес.

2020-2022 рр. Україна. Еволюція від «нематеріального блага» до «цифрової речі» у дискусії про оновлення Цивільного кодексу.

2023-2024 рр. Регламент MiCA. Перше наднаціональне юридичне визначення криптоактиву як цифрового представлення вартості або права, що використовує технологію DLT.

Дискусія триває, бо технологія розвивається швидше, ніж право.

3. Немченко К.С., доктор філософії у галузі права, в.о. завідувача кафедри міжнародного та європейського права КАІ.

Запитання:

Яку роль відіграють Рекомендації FATF у формуванні міжнародних стандартів регулювання віртуальних активів?

Відповідь: Дякую за запитання!

Рекомендації FATF є основою всього сучасного правового підходу до регулювання віртуальних активів. Вони виконують роль глобальної нормативної рамки, яку держави трансформують у власні закони.

Рекомендації FATF відіграють фундаментальну, рамкову роль у формуванні глобальної системи регулювання віртуальних активів. Насамперед FATF стала першою міжнародною організацією, яка не лише зафіксувала феномен віртуальних активів як значущий для фінансової системи, але й запропонувала універсальні визначення «віртуальної валюти» та «віртуального активу». Саме ці дефініції стали відправною точкою для подальшого нормотворчого процесу в ЄС та інших регіонах.

По-друге, FATF фактично інтегрувала віртуальні активи у глобальну систему протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. Запровадження Travel Rule для провайдерів послуг з віртуальними активами, встановлення вимог до ідентифікації клієнтів, до реєстрації та ліцензування

таких провайдерів перетворило цю сферу з нерегульованої «сірої» зони на частину формальної фінансової системи. Держави, які декларують дотримання стандартів FATF, змушені були або вже інтегрувати, або планують інтегрувати відповідні положення у свої правопорядки.

По-третє, рекомендації FATF мають характер «м'якого» права, але при цьому мають значну фактичну обов'язковість, оскільки невиконання цих стандартів несе політичні, фінансові та репутаційні наслідки для держави, включно з можливістю потрапляння до «сірого» чи «чорного» списку. Саме тому Європейський Союз у своїх директивах у сфері AML, а також у MiCA та пов'язаних актах, фактично трансформував рекомендації FATF у обов'язкові норми права ЄС. Україна, у свою чергу, імплементує ці стандарти через національне законодавство, зокрема законодавство про фінмоніторинг та віртуальні активи

4. Немченко К.С., доктор філософії у галузі права, в.о. завідувача кафедри міжнародного та європейського права КАІ.

Запитання:

Які ключові переваги запровадження Регламенту MiCA для ринку Європейського Союзу?

Відповідь: Дякую за запитання!

MiCA – перший у світі комплексний правовий акт, який системно регулює весь ринок криптоактивів. Його поява радикально змінює структуру європейського ринку.

Регламент MiCA є першим у світі комплексним наднаціональним актом, присвяченим саме ринку криптоактивів, і його ключова перевага полягає в усуненні фрагментації регулювання в межах ЄС. До MiCA кожна держава-член ЄС формувала власні підходи до правового статусу криптоактивів, до вимог до емітентів і провайдерів послуг. Це створювало правову невизначеність, регуляторний арбітраж та нерівні умови доступу до ринку. MiCA встановлює єдині правила гри для всіх учасників європейського крипторинку.

Другою важливою перевагою є підвищення рівня інвесторського захисту та прозорості ринку. Регламент встановлює вимоги до змісту та розкриття інформації у white paper, до корпоративного управління емітентів, до резервних вимог для стейблкоїнів, до порядку нагляду за значними токенами, що можуть мати системне значення для фінансової стабільності. Це сприяє зниженню ризиків для інвесторів та користувачів, зменшує простір для шахрайства та маніпуляцій.

Третя перевага пов'язана з економічною інтеграцією внутрішнього ринку. Наявність єдиного ліцензійного режиму та інституту «європейського паспорта» для провайдерів послуг з криптоактивами дозволяє суб'єктам, що отримали дозвіл в одній державі-члені, надавати послуги в усьому ЄС без проходження окремих процедур у кожній країні. Це, з одного боку, знижує регуляторні та адміністративні бар'єри для бізнесу, з іншого – посилює конкуренцію та сприяє формуванню єдиного європейського крипторинку, здатного конкурувати з

іншими глобальними центрами.

5. Максимович Р.О., к.ю.н., доцент кафедри міжнародного та європейського права КАІ.

Запитання:

Яку класифікацію криптоактивів пропонує MiCA і наскільки вона правильна та практична?

Відповідь: Дякую за запитання!

Регламент MiCA пропонує три основні категорії криптоактивів, кожна з яких має власний регуляторний режим. По-перше, це токени, прив'язані до активу (ART), вартість яких має залишатися відносно стабільною за рахунок посилання на кошик активів чи прав. По-друге, це токени електронних грошей (EMT), які орієнтовані на підтримання стабільної вартості шляхом прив'язки до однієї офіційної валюти. По-третє, це утилітарні токени, призначені виключно для надання доступу до товарів або послуг, що надаються емітентом. Така триподільна модель доповнюється загальною дефініцією «криптоактиву» як цифрового представлення вартості або права, що зберігається та передається з використанням технології DLT.

На мою думку, ця класифікація є правильною та практичною з декількох причин. Вона відштовхується не від технічних особливостей конкретного блокчейну чи протоколу, а від економіко-правової функції активу. Це дозволяє встановлювати диференційовані регуляторні вимоги залежно від рівня ризику для фінансової стабільності, інвесторів та споживачів. Наприклад, до системних ART і EMT застосовуються більш жорсткі вимоги до резервів, капіталу та нагляду, ніж до невеликих утилітарних токенів.

Разом з тим, класифікація MiCA не є вичерпною та, очевидно, потребуватиме подальшого розвитку. У межах дисертації я обґрунтовую, що поза її рамками наразі залишаються токени управління, значна частина DeFi-активів, а також токенізовані права, які в окремих випадках підпадають під режим фінансових інструментів MiFID II, а не MiCA. Тому запропоновану класифікацію слід сприймати як системний, але перехідний етап, який створює необхідний каркас для ринку, залишаючи простір для подальшої деталізації в майбутньому.

6. Максимович Р.О., к.ю.н., доцент кафедри міжнародного та європейського права КАІ.

Запитання:

Які основні проблеми українського законодавства існували до прийняття Закону «Про віртуальні активи»? На якій стадії перебуває законотворчий процес зараз?

Відповідь:

До ухвалення Закону «Про віртуальні активи» українське законодавство характеризувалося кількома ключовими проблемами. По-перше, повністю був відсутній легальний статус віртуальних активів як об'єктів цивільних прав, що унеможливлювало їх коректну кваліфікацію в договорах, судовій практиці та

податкових відносинах. По-друге, існувала термінологічна фрагментація: в різних проєктах законів та підзаконних актах використовувалися різні поняття «криптовалюта», «віртуальна валюта», «цифровий актив», «криптоактив», «токен», без єдиного узгодженого категоріального апарату. По-третє, сфера віртуальних активів фактично випадала з формалізованої системи фінансового моніторингу, що створювало ризики як для держави, так і для учасників ринку. Законотворчий процес у цій сфері пройшов кілька етапів. Спочатку це були поодинокі спроби визначити правовий режим криптовалют через окремі законопроєкти, які не були узгоджені з міжнародними стандартами та правом ЄС. Наступним кроком стало ухвалення Закону «Про віртуальні активи», який уперше системно визначив віртуальний актив як нематеріальне благо, встановив базові підходи до ліцензування провайдерів послуг та заклав основу для інтеграції стандартів FATF у національне право. Однак набрання чинності цим Законом було пов'язано з необхідністю ухвалення змін до Податкового кодексу, які на момент підготовки дисертації продовжують опрацьовуватися.

Сьогодні законотворчий процес перебуває на етапі перегляду вже ухвалених рішень через появу MiCA. Україна змушена враховувати, що її власна модель регулювання має бути сумісною з європейською, якщо держава прагне інтеграції до єдиного цифрового ринку ЄС. Отже, поряд із введенням у дію Закону «Про віртуальні активи» та податкових змін, постає завдання гармонізації категоріального апарату, наглядових механізмів та вимог до провайдерів послуг з логікою MiCA. У дисертації я пропоную конкретні рекомендації, які мають забезпечити не лише формальне, але й змістовне узгодження українського законодавства з європейськими стандартами.

На цей момент законодавчий процес перебуває на перехідній стадії – від декларативної моделі до реального регуляторного впровадження.

7. Замула А.Ю., к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права КАІ.

Запитання:

Яким чином українське законодавство гармонізується з вимогами ЄС у сфері віртуальних активів?

Відповідь: Гармонізація українського законодавства з правом ЄС у сфері віртуальних активів має багаторівневий характер. На концептуальному рівні Україна взяла курс на запровадження європейських підходів через імплементацію Угоди про асоціацію, яка передбачає наближення національного фінансового та цифрового законодавства до стандартів ЄС. У сфері віртуальних активів це означає орієнтацію на директиви у сфері протидії відмиванню коштів, на ключові документи європейських органів нагляду, а тепер і на Регламент MiCA як базовий акт крипто-регулювання.

На нормативному рівні це проявляється в декількох напрямках. По-перше, Закон «Про запобігання та протидію легалізації доходів» вже містить дефініцію віртуального активу, яка узгоджується з підходом FATF та європейських AML-актаів. По-друге, Закон «Про віртуальні активи» за своєю логікою наближається

до моделі MiCA, хоча і приймався до остаточного ухвалення цього Регламенту. По-третє, підготовлювані зміни до податкового законодавства та пов'язаних актів мають врахувати вимоги до класифікації активів та їх оподаткування відповідно до європейського досвіду.

У дисертації я показую, що гармонізація не може обмежуватися формальним відтворенням термінів чи механічним запозиченням норм. Вона потребує системного узгодження: розподілу наглядових повноважень між НБУ та НКЦПФР за аналогією до ролі ЄЦБ, EBA та ESMA в ЄС; адаптації режимів для різних класів токенів; інтеграції стандартів корпоративного управління та розкриття інформації для емітентів. Лише за таких умов український ринок віртуальних активів зможе органічно вбудуватися у ширший європейський фінансовий простір

8. Замула А.Ю., к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права КАІ.

Запитання:

Які джерела Ви використовували для написання вашого дисертаційного дослідження?

Відповідь: Джерельна база охоплює шість основних груп:

1. Міжнародні стандарти: рекомендації FATF, документи МВФ, FSB, OECD.

2. Право ЄС: Регламент MiCA, AMLD 4-6, MiFID II, матеріали Єврокомісії, ESMA, EBA.

3. Законодавство України: Закон «Про віртуальні активи», AML-законодавство, проєкти змін до ПКУ.

4. Національні законодавства інших країн: Німеччини, Франції, Естонії, Литви, Латвії, Польщі, Великобританії, США.

5. Наукова доктрина: серед українських авторів слід відзначити А. Кудь, М. Кучерявенка, Є. Смичка, які досліджували сутність цифрових активів як економіко-правового феномену; Т. Ковальчук та К. Паливоду, що аналізували цифрову валюту як джерело фіктивного капіталу; Г. Карчеву та С. Нікітчук, які розглядали віртуальні валюти як різновид електронних грошей в інформаційній економіці; Д. Казначеєва та А. Дороша, які вивчали правове регулювання криптовалюти в Україні та в зарубіжних державах; С. Грицая, який досліджував еволюцію українського підходу «від криптовалюти до віртуальних активів»; Т. Желюк, що аналізувала використання криптовалюти на ринку платежів. Окрему групу складають праці А. Пазюка, Н. Глинської, В. Філінович, І. Нуруллаєва, І. Сопілко, О. Прудникової, А. Крупнової, Н. Сметаніної, присвячені правовому режиму кіберпростору та цифрового середовища. Їхні дослідження дозволили мені інтегрувати проблематику віртуальних активів у ширший контекст цифрового правопорядку.

Серед зарубіжних вчених особливе значення мали праці A. Zamyatin, D. Harz, J. Lind, P. Panayiotou, A. Gervais, W. Knottenbelt, присвячені технічним аспектам блокчейну та функціонуванню децентралізованих систем; O. Völkel,

який аналізував підходи до визначення «віртуальної валюти» в європейському праві; D. Zetzsche, F. Annunziata, D. Arner, T. Tomczak, R. Buckley, що досліджували елементи правового регулювання криптоактивів у світлі Регламенту MiCA. Саме їх підходи дозволили глибоко осмислити логіку європейського законодавця, побачити сильні та слабкі сторони різних моделей регулювання та сформувати власні пропозиції щодо адаптації цих моделей в українському правопорядку.

Висновок наукового керівника.

Волошин Юрій Олексійович, д.ю.н., професор, професор кафедри міжнародного та європейського права КАІ.

Науковий керівник охарактеризував актуальність обраної теми дослідження, поставлені та виконані завдання для досягнення мети щодо проведеного наукового дослідження.

Наголосив, що дисертантка Воєводіна Ганна Іванівна успішно виконала індивідуальний план наукової роботи та індивідуальний навчальний план. Волошин Ю.О. констатував достатню готовність дисертації до захисту, відзначив високий рівень підготовки здобувачки, її системну та цілеспрямовану роботу над усіма розділами дисертаційного дослідження.

Науковий керівник звернув увагу на активну участь дисертантки в наукових заходах, публікацію результатів дослідження у фахових виданнях, у тому числі за кордоном, що свідчить про належну апробацію основних положень дисертації.

Волошин Ю.О. наголосив на тому, що під час навчання в аспірантурі Воєводіна Г.І. продемонструвала здатність до самостійного вирішення складних наукових завдань, належний рівень професійних знань, уміння працювати з міжнародними нормативно-правовими актами, проводити порівняльний правовий аналіз та формулювати науково обґрунтовані висновки й рекомендації.

Науковий керівник підкреслив, що дисертація є завершеним самостійним науковим дослідженням, яке відповідає вимогам до кандидатських робіт та спеціальності 293 «Міжнародне право», та висловив переконання, що її авторка **заслуговує на присудження ступеня доктора філософії** відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року .

Рецензенти дисертаційної роботи, які наголосили на позитивних аспектах дослідження та висловили свої побажання та зауваження:

Пазюк Андрій Валерійович, д.ю.н., професор, професор кафедри міжнародного та європейського права КАІ.

Рецензентка відзначила актуальність дисертаційного дослідження, яке присвячене формуванню правових стандартів регулювання віртуальних активів у Європейському Союзі. З огляду на стрімкий розвиток ринку криптоактивів як одного з найбільш динамічних напрямів трансформації міжнародного фінансового та цифрового регулювання, обрана тема є своєчасною і теоретично

вагомою.

Авторка обґрунтовано позиціонує Регламент (ЄС) 2023/1114 (MiCA) як нормативно-правовий акт sui generis, що започатковує унікальну модель правового регулювання віртуальних активів у межах наднаціональної юрисдикції. Особливої уваги заслуговує міждисциплінарний підхід до аналізу положень MiCA, з урахуванням норм міжнародного публічного права, acquis communautaire, фінансового і банківського регулювання ЄС, а також положень soft law, що застосовуються на рівні Європейського органу з цінних паперів і ринків (ESMA), Європейського банківського органу (EBA) та Європейського центрального банку.

У роботі продемонстровано глибоке розуміння функціонального поділу криптоактивів на utility tokens, asset-referenced tokens (ART) та e-money tokens (EMT) у контексті MiCA. Ця класифікація проаналізована як основа для побудови диференційованої системи правового регулювання обігу віртуальних активів.

Значущим є висвітлення проблеми рецепції європейських норм у національне правове середовище України, зокрема в аспекті виконання Угоди про асоціацію з ЄС та узгодження національного законодавства із правом ЄС. Авторка логічно аргументує необхідність адаптації положень MiCA до української нормативної системи, з урахуванням концептуальних розбіжностей в інституційних архітектурах.

Серед дискусійних моментів, які потребують подальшої конкретизації, рецензентка зазначає:

1. Бажаність уточнення перспектив інституціональної імплементації MiCA в Україні (з огляду на розбіжності між функціями НКЦПФР, НБУ та Мінцифри);

2. Доцільність включення короткого порівняльного аналізу з іншими моделями правового регулювання криптоактивів (наприклад, у США, Японії або Сінгапурі) для оцінки унікальності або глобального потенціалу європейської моделі;

3. Потребу більш чіткого розкриття ряду понять, зокрема терміну «інституційна асиметрія», який використано у висновках без попереднього уточнення в основному тексті.

Незважаючи на зазначені зауваження, рецензентка високо оцінила загальний рівень роботи, аргументованість наукових положень, а також значущість запропонованих рекомендацій. Дисертація містить нові науково обґрунтовані результати, які мають практичне значення для правотворчої діяльності в Україні.

З огляду на актуальність теми, обсяг проведеного дослідження, рівень аргументації висновків та якість апробації результатів, є достатні підстави вважати дисертаційну роботу та представлені до розгляду публікації такими, що задовольняють повною мірою вимогам п.п. 6-9. «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора

філософії» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 р.

Дисертація може бути рекомендованою до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді, а його авторка Воєводіна Ганна Іванівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

Бабін Борис Володимирович, д.ю.н., професор, професор кафедри міжнародного та європейського права КАІ.

Рецензентка відзначила високий рівень теоретичної обґрунтованості та практичної значущості дисертаційного дослідження Воєводіної Ганни Іванівни, що присвячене формуванню правових стандартів віртуальних активів у праві Європейського Союзу. Тема набуває особливої актуальності в умовах формування нової парадигми цифрового фінансового регулювання та необхідності правової відповіді на виклики, пов'язані з обігом криптоактивів у транснаціональному правовому середовищі.

Заслуговує на високу оцінку системний аналіз етапів нормативного становлення європейського підходу до віртуальних активів, зокрема через висвітлення прогалин попереднього фрагментарного регулювання та логіки ухвалення Регламенту MiCA (Regulation (EU) 2023/1114). Дисертація відзначається чітким розумінням правової природи MiCA як нормативного акту наднаціонального рівня, що має пріоритет над національним законодавством держав-членів та виконує функцію правової уніфікації у сфері цифрових активів.

Окрему увагу приділено порівняльно-правовому аспекту – авторка обґрунтовано використовує досвід країн Балтії та Центральної Європи як приклад динамічної імплементації норм soft law і моделей регулювання віртуальних активів у контексті поступової гармонізації з acquis communautaire. Цей блок дисертації дозволяє поглибити розуміння реального механізму застосування MiCA в юрисдикціях із трансформаційним досвідом правової євроінтеграції.

Також заслуговує на схвалення ретельне дослідження правового статусу криптоактивів як об'єктів міжнародно-правових відносин, а також кваліфікаційна диференціація ART, EMT і utility-токенів з урахуванням вимог до емітентів, питань відповідальності, податкових наслідків та режиму обігу. Висвітлення ролі наднаціональних регуляторів (ESMA, EBA, ЄЦБ) у системі імплементації MiCA також є вагомим науковим досягненням.

Серед побажань та зауважень рецензентка зазначила:

1. Доцільним є чіткіше розмежування понять «віртуальний актив», «цифровий актив» та «криптовалюта» в контексті міжнародного публічного права, з урахуванням відсутності єдиного тлумачення в універсальних договорах;

2. Варто було б доповнити дослідження гіпотетичною моделлю нормативної імплементації MiCA в українське законодавство, з прогнозуванням

правових ризиків і потенційних колізій (зокрема із Цивільним кодексом України та податковим правом);

Загалом рецензентка дійшла висновку, що дисертаційне дослідження є самостійною, завершеною науковою працею, що відповідає вимогам до кандидатських дисертацій. Робота має значну наукову новизну, зокрема в частині систематизації правових підходів до токенів як об'єктів правового регулювання та у визначенні базових елементів стандартотворчого потенціалу європейського регулювання.

Зважаючи на актуальність вирішених завдань, отриманих наукових результатів, теоретично обґрунтованих принципових наукових положень, використаних сучасних методів наукових досліджень, підтвердженої значимості, дисертаційна робота та представлені до розгляду публікації, задовольняють повною мірою вимогам п.п. 6-9. «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. та може бути рекомендованою до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді, а їх автор Воєводіна Ганна Іванівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

Обговорення дисертаційного дослідження.

Прощаєв В.В., д.ю.н., професор, професор кафедри міжнародного та європейського права КАІ.

Дисертація Воєводіної Ганни Іванівни відкриває нові горизонти в осмисленні правового статусу віртуальних активів як феномену, що не вкладається в класичні категорії речей, зобов'язань або цінних паперів. Дисертантка успішно подолала традиційні схеми субстанціалістського правового мислення, замінивши їх функціональною моделлю права, що дозволяє трактувати криптоактиви як об'єкти правового регулювання через призму їх соціальної ролі, економічної природи та цифрової форми існування.

Дослідження побудоване на постпозитивістських методологічних засадах і поєднує юридичну доктрину, фрагменти міжнародного фінансового права, інституціональний аналіз та цифрову компаративістику. Особливо позитивно оцінюю здатність дисертантки виявити розбіжності в підходах окремих європейських держав до кваліфікації криптоактивів у кримінальному, цивільному, фінансовому та публічно-правовому контекстах.

Особливу увагу в роботі приділено не просто тексту Регламенту MiCA, а його концептуальному каркасу: класифікації токенів, принципам прозорості, ролі емітента, режиму захисту інвестора і споживача. Переконливою є аргументація щодо нормативної сили MiCA як sui generis джерела права, що має шанс стати глобальним стандартом у сфері регулювання віртуальних активів.

У дослідженні з'являється новий концепт – правова онтологія цифрових

активів. Саме через призму цього підходу можливо сформулювати нову міжнародно-правову мову опису криптосередовища, уникаючи небезпеки механічного перенесення категорій традиційного фінансового права на цифрові явища.

Відзначаю академічну добросовісність, інтелектуальну дисциплінованість та високий рівень юридичної аргументації, що притаманні дисертаційній роботі. Робота відкриває перспективу подальших досліджень у галузі міжнародного публічного і фінансового права та заслуговує на підтримку.

Немченко К.С., доктор філософії у галузі права, в.о. завідувача кафедри міжнародного та європейського права КАІ.

Хочу відзначити високу якість представленого дисертаційного дослідження та наголосити на його значущості в контексті формування правової ідентичності України в умовах цифровізації глобального правопорядку.

Дослідження нормативної основи функціонування віртуальних активів у праві ЄС, зокрема через призму Регламенту MiCA, є вчасним, теоретично насиченим і перспективним для правового розвитку нашої держави.

Дисертантка приділила належну увагу як інституціональним аспектам регулювання крипторинку, так і проблемам правозастосування в умовах транснаціональності цифрових активів. Особливої актуальності роботі надає її орієнтація на гармонізацію українського законодавства з європейськими стандартами – що важливо не лише з точки зору євроінтеграції, а й забезпечення довіри до української юрисдикції в цифровому секторі.

Позитивно оцінюю глибину компаративного аналізу, проведеного авторкою. Дослідження відповідає сучасним науковим вимогам і заслуговує на успішний захист.

Максимович Р.О., к.ю.н., доцент кафедри міжнародного та європейського права КАІ.

Хочу констатувати значну актуальність представленого дисертаційного дослідження для сучасної науки міжнародного права, зокрема у зв'язку з динамічним розвитком цифрових фінансових технологій та правового регулювання віртуальних активів.

Наголошу на обмеженості кількості ґрунтовних досліджень на стику цифрової економіки й публічного міжнародного права, що робить роботу Воєводіної Ганни Іванівни особливо цінною.

Відзначаю концептуальну зрілість дисертації, її логічну структуру та комплексний підхід до аналізу Регламенту MiCA. Позитивно оцінюю вміння дисертантки поєднати аналіз правових норм із широким міжнародним і порівняльним контекстом. Підкреслю також практичну значущість дослідження в контексті гармонізації українського законодавства відповідно до європейських стандартів.

Підтримую роботу, відзначаю її високу якість і бажаю успіху

здобувачеві.

Замула А.Ю., к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права КАІ.

Дозвольте мені наголосити на важливості дослідження правових стандартів у сфері віртуальних активів у контексті переходу міжнародного публічного права до нової епохи – епохи цифрових реальностей.

Віртуальні активи не просто є фінансово-правовими інструментами – вони трансформують саму структуру міжнародної правової взаємодії, змінюють конфігурацію публічних і приватних інтересів, породжуючи нові юридичні фрейми.

У цьому контексті особливо цінною вважаю спробу вийти за межі формально-догматичного підходу і розглядати правове регулювання віртуальних активів як форму символічної кодифікації нових глобальних цінностей – довіри, прозорості, технологічної нейтральності. Віртуальні активи, подібно до символічних знаків у теоріях суспільного договору, становлять основу для «нових міфів» – цифрових уявлень про економіку, суверенітет і глобальну справедливість.

Акцентую увагу на тому, що в умовах цифрової геополітики, коли держави змагаються за правове лідерство в регулюванні нових технологій, моя дисертація покликана представити доктринальне бачення, в якому право постає не лише як регулятор, а як інструмент конструювання майбутнього міжнародного правопорядку.

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації ВОЄВОДІНОЇ Ганни Іванівни на тему: «Формування правових стандартів віртуальних активів в Європейському Союзі: визначення та реалізація», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 293 «Міжнародне право»

Обґрунтування вибору теми дослідження. Обрана аспіранткою тема дисертаційної роботи «Формування правових стандартів віртуальних активів в Європейському Союзі: визначення та реалізація» є вельми актуальною та обумовлена необхідністю аналізу поняття віртуальних активів у міжнародному праві та з'ясувати проблематику їх правової дефініції, відмежувати віртуальні активи від суміжних правових понять; дослідження перспективи загальноєвропейського регулювання ринку віртуальних активів і визначення ролі Регламенту MiCA як основного джерела криптовалютного законодавства в Європейському Союзі; здійснення аналізу досвіду країн Західної Європи щодо визначення та класифікації віртуальних активів до прийняття MiCA, окреслити основні підходи й виявити їх сильні та слабкі сторони; проведення порівняльного аналізу підходів країн Балтії та Центральної Європи до регулювання віртуальних активів у період до прийняття MiCA; аналізу підходів до правового регулювання віртуальних активів в Україні в історичній ретроспективі з урахуванням імплементації Угоди про асоціацію з ЄС; оцінки перспектив правового регулювання віртуальних активів в Україні з урахуванням положень Закону «Про віртуальні активи» та проєктів змін з позицій MiCA.

Слід зазначити, що сучасні реалії свідчать про те, що віртуальні активи продовжують набувати значення в глобальній економіці, а Європейський Союз виступає одним із провідних майданчиків для розробки гармонізованого регулювання у цій сфері. Позитивним аспектом є також увага автора до специфіки українського правопорядку та його потенційного наближення до європейських стандартів, що в контексті євроінтеграційних прагнень України має особливо важливе значення. Відтак, комплексне вивчення законодавчих ініціатив ЄС, аналіз стану й перспектив розвитку українського права у сфері віртуальних активів, а також розроблення рекомендацій щодо гармонізації правових стандартів є актуальним як з наукової, так і з практичної точки зору.

Вищевказане свідчить, що обрана Воєводіною Г.І. тема становить істотний науковий інтерес і практичну цінність у сфері міжнародного публічного права.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Тема дисертації відповідає освітньо-науковій програмі " Міжнародне право" за спеціальністю 293 "Міжнародне право" галузі знань

29 "Міжнародні відносини" в КАІ (зокрема, ОК 1.3.1, ОК 1.3.2, ОК 1.3.4 та ОК 1.3.5).

Дисертаційне дослідження виконано в межах науково-дослідної роботи кафедри міжнародного та європейського права Факультету права та міжнародних відносин КАІ на тему «Міжнародні стандарти міжнародних організацій та їх імплементація державами-членами» (номер державної реєстрації 69-2021/150106), а також міжвідомчих дослідницьких ініціатив, зокрема: «Міжнародно-правові аспекти забезпечення прав людини в умовах сучасних глобальних викликів» (номер державної реєстрації 0121U108745); «Механізми реалізації міжнародного гуманітарного права в умовах збройного конфлікту» (номер державної реєстрації 0120U104238); «Адаптація правової системи України до стандартів міжнародного права в умовах воєнного стану» (номер державної реєстрації 0123U101622).Таким чином, тематика дисертації повністю узгоджується з пріоритетними напрямами науково-дослідної діяльності факультету та державної політики у сфері інтеграції України до Європейського Союзу.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є дослідження процесу формування правових стандартів у сфері регулювання віртуальних активів в ЄС, а також аналіз проблем, що виникають під час їх імплементації в національне законодавство України. Дисертація покликана окреслити основні виклики, пов'язані з міжнародно-правовим регулюванням віртуальних активів, та запропонувати шляхи їх вирішення з урахуванням європейського досвіду.

Для досягнення зазначеної мети необхідно виконати такі завдання:

1) проаналізувати поняття віртуальних активів у міжнародному праві та з'ясувати проблематику їх правової дефініції, відмежувати віртуальні активи від суміжних правових понять;

2) дослідити перспективи загальноєвропейського регулювання ринку віртуальних активів і визначити роль Регламенту MiCA як основного джерела криптовалютного законодавства в Європейському Союзі;

3) вивчити досвід країн Західної Європи щодо визначення та класифікації віртуальних активів до прийняття MiCA, окреслити основні підходи й виявити їх сильні та слабкі сторони;

4) здійснити порівняльний аналіз підходів країн Балтії та Центральної Європи до регулювання віртуальних активів у період до прийняття MiCA;

5) проаналізувати підходи до правового регулювання віртуальних активів в Україні в історичній ретроспективі з урахуванням імплементації Угоди про асоціацію з ЄС;

6) оцінити перспективи правового регулювання віртуальних активів в Україні з урахуванням положень Закону «Про віртуальні активи» та проєктів змін з позицій MiCA.

Об'єктом дослідження є правовідносини у сфері регулювання віртуальних активів на міжнародному рівні (зокрема в ЄС) та їх імплементація

в правову систему України.

Предметом дослідження процес формування, визначення та реалізації правових стандартів віртуальних активів у Європейському Союзі (зокрема відповідно до Регламенту MiCA), а також механізми їх імплементації в національне законодавство України.

Методи дослідження. У процесі дослідження було використано комплекс наукових методів, що забезпечили всебічне вивчення правового регулювання віртуальних активів та обґрунтування отриманих результатів:

1) Діалектичний метод дозволив розглядати правові явища в їхньому розвитку та взаємозв'язку, зокрема, еволюцію правових стандартів у сфері віртуальних активів у ЄС та їх впровадження в національні правопорядки.

2) Системно-функціональний метод застосовувався для дослідження правових норм, які регулюють віртуальні активи в різних юрисдикціях, зокрема в державах-учасницях ЄС. Він дозволив виявити взаємозв'язок між різними аспектами правового регулювання віртуальних активів.

3) Порівняльно-правовий метод був використаний для аналізу правових підходів до регулювання ринку віртуальних активів у різних країнах, що дало змогу визначити переваги та недоліки європейських і міжнародних моделей регулювання.

4) Формально-юридичний метод допоміг дослідити зміст правових норм та понять, що використовуються в законодавстві ЄС (зокрема, MiCA) та національному законодавстві України щодо віртуальних активів.

5) Метод правового прогнозування та моделювання був застосований для визначення можливих наслідків імплементації європейських стандартів віртуальних активів в українське правове поле, а також для передбачення подальших напрямків розвитку цього ринку.

Вибір зазначених методів забезпечив достовірність отриманих результатів та дозволив комплексно розглянути проблеми формування правових стандартів у сфері віртуальних активів.

Наукова новизна дослідження. Наукова новизна роботи вбачається у запропонованій автором систематизації джерел регулювання ринку віртуальних активів, запровадженні в науковий обіг низки нових дефініцій і класифікацій, а також у ґрунтовному аналізі положень Регламенту ЄС «Про ринки криптоактивів» (MiCA). Практична значущість дослідження полягає у комплексних рекомендаціях щодо імплементації європейських стандартів у законодавство України, включно з узгодженням термінології, удосконаленням режиму ліцензування й посиленням контролю в межах фінансового моніторингу. За підсумками проведеного наукового дослідження отримано нові положення, спрямовані на удосконалення та розвиток сучасної доктрини міжнародного публічного права щодо регулювання віртуальних активів.

До найбільш важливих результатів, що становлять наукову новизну, можна віднести наступні:

вперше:

- проведено системний аналіз положень Регламенту MiCA з метою визначення його впливу на правове регулювання віртуальних активів в Україні.

- систематизовано джерела міжнародно-правового та європейського регулювання віртуальних активів, що охоплює акти «м'якого» права (рекомендації FATF, керівні документи ESMA та EBA) та основні норми acquis ЄС (зокрема Регламент MiCA).

- визначено та структуровано систему дефініцій щодо віртуальних активів, включно з уточненням термінів «криптоактиви», «стейблкоїни», «сек'юриті токени» тощо, внаслідок чого було розроблено понятійно-категоріальний апарат.

- введено в науковий обіг нові поняття у сфері віртуальних активів, які закріплені у глосарії термінів даного дисертаційного дослідження.

- визначено поняття й деталізовано класифікацію віртуальних активів з урахуванням останніх тенденцій правотворчості в ЄС.

- сформовано класифікацію правових проблем, що виникають під час адаптації європейського законодавства до правопорядків країн, які не є членами ЄС (зокрема України). До цієї класифікації увійшли питання термінологічної узгодженості, процедурні аспекти імплементації норм, налагодження взаємодії з європейськими регуляторами та гармонізація з іншими сферами національного права.

- запропоновано комплексні рекомендації щодо імплементації європейських стандартів у сфері віртуальних активів у національне законодавство України з огляду на специфіку українського ринку та наявні регуляторні виклики.

удосконалено:

- підходи до визначення правового режиму та класифікації віртуальних активів на основі аналізу різних правових систем.

- правові механізми щодо запобігання правовій невизначеності та зменшення правових ризиків у сфері віртуальних активів в Україні.

дістали подальшого розвитку:

- теоретичні підходи до гармонізації національного законодавства з міжнародними та європейськими нормами у сфері віртуальних активів.

- оцінка впливу правової інтеграції європейських стандартів на модернізацію фінансової та цифрової інфраструктури України у сфері віртуальних активів, зокрема в аспектах формування нових платіжних інструментів, створення прозорих систем моніторингу та нагляду відповідно до вимог міжнародного права.

Теоретичне значення роботи полягає у вирішенні актуальної наукової задачі, яка полягає в протиріччі між стрімким розвитком цифрових економічних відносин та відсутністю єдиних правових стандартів обігу віртуальних активів у міжнародному праві. Особливу увагу приділено феномену правової невизначеності, пов'язаному з множинністю

термінологічних підходів і дефініцій у сфері криптоактивів, що ускладнює їх інтеграцію у правові системи держав-членів ЄС та України. Наукові положення, висновки та рекомендації, які були сформульовані в дисертації, у повній мірі відповідають вимогам до такого виду досліджень. Високий рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій сформульованих у дисертації, їхня достовірність забезпечені:

– професійним всебічним вирішенням автором низки наукових завдань, що сприяло реалізації поставленої мети дослідження, у відповідності до адекватно сформованої структурно-логічної схеми дослідження, що визначена метою: кожен наступний розділ чи підрозділ органічно пов'язаний із попереднім і продовжує та доповнює його;

– використанням широкої джерельної бази за темою дисертації й достатнім масивом емпіричних даних, отриманих в порівняльно-правовому аналізі нормативно-правових актів Європейського Союзу, зокрема Регламенту MiCA, актів вторинного права ЄС, а також законодавчих ініціатив України щодо правового статусу віртуальних активів.

Практичне значення та використання результатів дисертаційного дослідження полягає тому, що сформульовані у дисертації висновки, положення, рекомендації й пропозиції можуть бути використані:

- *науково-дослідній сфері* – як теоретична основа подальших досліджень правового регулювання віртуальних активів, зокрема в контексті інтеграції європейських стандартів в національні правопорядки, а також для розробки нових моделей правового регулювання в умовах глобалізації цифрової економіки;

- *правотворчій сфері* – результати можуть бути використані для подальшого розвитку законодавства України у сфері віртуальних активів, зокрема для створення або вдосконалення нормативно-правових актів, що регулюють криптовалюти та інші цифрові активи, враховуючи європейський досвід та міжнародні стандарти, а також пропозиції запровадження бізнес-орієнтованого підходу до компаній, які є постачальниками послуг віртуальних активів та зумовлюють розвиток цифрових технологій та економіки України;

- *правозастосовній сфері* – результати дослідження використано в діяльності ТОВ «MANIMAMA» (довідка про впровадження від 10.09.2025);

- *освітньому процесі* – матеріали дисертації застосовуються при викладанні навчальних дисциплін «Правове регулювання інтеграції України в ЄС», «Міжнародне приватне право» в КАІ (акт про впровадження від 08.12.2025).

Особистий внесок здобувача. Дисертація «Формування правових стандартів віртуальних активів в Європейському Союзі: визначення та реалізація» Воєводіної Ганни Іванівни є самостійною науковою працею, в якій наведено теоретичні положення та висновки, власні ідеї та розробки авторки, які дають змогу повною мірою вирішити поставлені завдання. Усі висновки та практичні рекомендації, винесені на захист, розроблені дисертантом особисто.

Апробація результатів дослідження. Найважливіші ідеї, висновки, рекомендації, отримані в дисертації, оприлюднені на міжнародних наукових та науково-практичних конференціях, у тому числі: Research for an International Conference (м. Краків, Польща, 2023), Research for an International Conference (м. Манчестер, Великобританія, 2023), Research for an International Conference (м. Лісабон, Португалія, 2023), «ПОЛІТ. Сучасні проблеми науки» (м. Київ, 2024, 2025), Тенденції та перспективи розвитку економіки і права XXI століття очима молоді (Харків, 2024), «Сучасні питання економіки та фінансів: глобальні виклики та тренди» (м. Київ, 2024).

Публікації. Основні наукові положення та результати дисертаційного дослідження було висвітлено автором у 13 публікаціях, серед яких: 6 статей – у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України; 7 публікацій – у збірниках матеріалів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Статті у фахових виданнях України

1. Воєводіна Г.І. Визначення поняття "віртуальні активи": порівняльний аналіз законодавства та судової практики країн Європейського Союзу. *Слово Національної школи суддів України.* 2024. № 1 (46). С. 72-80. DOI: 10.37566/2707-6849-2024-1(46)-7.
2. Воєводіна Г. І., Волошин Ю.О. Правова природа віртуальних активів на ринках ЄС: глибокий аналіз регулювання MiCA. *Вісник Національної академії правових наук України.* 2024. № 1. С. 126-140. DOI: 10.31359/1993-0909-2023-31-1-126.
3. Воєводіна Г. Європейська система наднаціональних і державних органів, що регулюють обіг віртуальних активів. *Науковий вісник УжНУ. Серія "Право".* 2024. Випуск 84(4). С. 246-251. DOI: 10.24144/2307-3322.2024.84.4.34.
4. Воєводіна Г.І. Навігація у віртуальному просторі: регуляторні рекомендації FATF та правило подорожей для віртуальних активів. *Вісник Національної академії правових наук України.* 2024. № 2. С. 303-317. DOI: 10.31359/1993-0909-2024-31-2-303.
5. Воєводіна Г. Наукова дискусія щодо визначення віртуального активу в Україні: від програмного коду і нематеріального блага до цифрової речі. *Вісник Національної академії правових наук України.* 2024. Т. 31. № 3. С. 198-221. DOI: 10.31359/1993-0909-2024-31-3-198.
6. Воєводіна Г. Гармонізація правового регулювання ринку криптоактивів України з правом ЄС: понятійно-категорійний та класифікаційний аспект. *Науковий вісник УжНУ. Серія "Право".* 2025. Випуск 89(4). С. 100-106. DOI: 10.24144/2307-3322.2025.89.4.15.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

7. Voievodina G. To The Issue of Classification of Virtual Assets in Foreign Countries and The Problem of Their International and National Regulatory Definition. *Research for an International Conference:* матеріали міжнародної науково-практичної конференції (18-19 August 2023). Manchester, United Kingdom. 2023. P. 32-35. URL: https://www.worldresearchlibrary.org/up_proc/pdf/6537-170935679632-35.pdf.
8. Voievodina G. The Role of Recommendations of The Financial Action Task Force (FATF) in The Regulation of Virtual Assets. *Research for an International Conference:* матеріали міжнародної науково-практичної конференції (29-30 August 2023). Lisbon, Portugal. 2023. P. 10-16. URL: https://www.worldresearchlibrary.org/up_proc/pdf/6163-169761077310-16.pdf.
9. Voievodina G., Voloshyn Y. To The Issue of Classification of Virtual Assets in Foreign Countries and The Problem of Their International and National Regulatory Definition. *Research for an International Conference:* матеріали міжнародної науково-практичної конференції *(*04-05 July, 2023*)*. Krakow, Poland. 2023. P. 11-15. URL: https://www.worldresearchlibrary.org/up_proc/pdf/6005-169294369311-15.pdf.
10. Воєводіна Г. І. Вплив регламенту MiCa на правове регулювання віртуальних активів в Україні. *Тенденції та перспективи розвитку економіки і права XXI століття очима молоді: матеріали VIII Міжвуз. студ. наук. конф., Харків, 16 трав. 2024 р.* / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди [та ін.; за заг. ред. С. В. Бережної]. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2024. С. 294-297. URL: https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/15068.
11. Воєводіна Г.І. До питання визначення та класифікації віртуальних активів у Великій Британії. *Політ. Сучасні проблеми науки. Міжнародні відносини: тези доповідей XXIV Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, Київ, 2024, Національний авіаційний університет* / Редакційна колегія К.Семенова [та ін.]. К.: НАУ, 2024. С. 180-182. URL: http://fmv.nau.edu.ua/wp-content/uploads/2024/06/Polit-zbirnyk-2024.pdf.
12. Воєводіна Г.І. Щодо проблемних аспектів класифікації віртуальних активів згідно регламенту ЄС MiCA. *Сучасні питання економіки та фінансів: глобальні виклики та тренди: збірник наукових матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 07 листопада 2024 р.* К.: КНЕУ, 2024. - С. 60-63. URL: https://drive.google.com/file/d/1Shni0ggMgLLqzO3zUCMdEYM1cCcLismq/view.
13. Воєводіна Г.І. Гармонізація понятійно-категорійного апарату українського законодавства з Регламентом MiCA. *Політ. Сучасні проблеми науки. Право та міжнародні відносини: тези доповідей XXV Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, Київ, 2025, Державний університет «Київський авіаційний інститут».* Редакційна колегія Я.М.Жукорська, М.В.Стригуль та ін. К.: КАІ, 2025. С. 250-253. URL: https://nau.edu.ua/site/variables/docs/docsmenu/studnauka/polit2025/Polit-2025_FPMV.pdf.

Структура та обсяг дисертації. Відповідно до мети, завдань, предмета та логіки дослідження обрано структуру дисертації. Дисертація складається з анотації, переліку умовних позначень, глосарію термінів, вступу, трьох розділів, що охоплюють шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатку. Загальний обсяг дисертації становить 249 сторінки, із них обсяг основного тексту – 193 сторінки. Кількість використаних у дисертації джерел налічує 213 найменувань, розташованих на 35 сторінках; додатки займають 21 сторінки.

Характеристика особистості здобувача. Під час підготовки дисертаційної роботи Воєводіна Г.І. виявила себе як продуктивний дослідник-правознавець, здатний самостійно на належному науково-методичному рівні вирішувати теоретичні та практичні завдання. Вона у повній мірі володіє сучасними методами теоретичного та емпіричного аналізу, має належний рівень теоретичної та практичної підготовки.

Оцінка мови та стилю дисертації. Текст дисертації викладено грамотною мовою, логічно та послідовно. Матеріали дослідження викладені з дотриманням вимог наукового стилю. Дисертація оформлена згідно з вимогами Міністерства освіти і науки України.

Відповідність принципам академічної доброчесності. Дисертація не містить необґрунтованих запозичень та плагіату. У роботі дотримано правила посилання на джерела інформації у випадку використання підходів, положень, тверджень, відомостей. Надано достовірну інформацію про результати досліджень, джерела інформації.

Рецензенти рекомендують: відповідно до **пп. 15-16** «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, ***пропонується такий склад разової ради:***

Голова ради:

ПАЗЮК Андрій Валерійович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права КАІ.

Рецензенти:

ГОЛОВКО Катерина Володимирівна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри теорії держави і права, конституційного та адміністративного права КАІ.

ФІЛІНОВИЧ Валерія Вікторівна, доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права і процесу КАІ.

Офіційні опоненти:

МУЗИКА-СТЕФАНЧУК Оксана Анатоліївна, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри фінансового права Київського національного

університету імені Тараса Шевченка.

УТКІНА Марина Сергіївна, доктор юридичних наук, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства Сумського державного університету.

Усі члени разової спеціалізованої ради не мають реального чи потенційного конфлікту інтересів щодо здобувача Воєводіної Ганни Іванівни та/або його наукового керівника.

У результаті попередньої експертизи дисертації Воєводіної Ганни Іванівни і повноти публікації основних результатів дослідження

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Воєводіної Ганни Іванівни «Формування правових стандартів віртуальних активів в Європейському Союзі: визначення та реалізація».

2. Вважати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Воєводіної Ганни Іванівни «Формування правових стандартів віртуальних активів в Європейському Союзі: визначення та реалізація» відповідає спеціальності 293 «Міжнародне право» та вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів №341 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р. і №507 від 03.05.2024 р.).

3. Рекомендувати дисертаційну роботу «Формування правових стандартів віртуальних активів в Європейському Союзі: визначення та реалізація», подану Воєводіною Ганною Іванівною на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 29 за спеціальністю 293 «Міжнародне право» до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

4. Рекомендувати Вченій раді затвердити склад разової спеціалізованої вченої ради:

Головою спеціалізованої вченої ради:

ПАЗЮК Андрій Валерійович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права КАІ.

Рецензентами:

ГОЛОВКО Катерина Володимирівна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри теорії держави і права, конституційного та адміністративного права КАІ.

ФІЛІНОВИЧ Валерія Вікторівна, доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права і процесу КАІ.

Офіційними опонентами:

МУЗИКА-СТЕФАНЧУК Оксана Анатоліївна, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри фінансового права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

УТКІНА Марина Сергіївна, доктор юридичних наук, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства Сумського державного університету.

Результати голосування щодо рекомендації до захисту дисертації Воєводіної Ганни Іванівни:

«за» – 14

«проти» – немає

«утримались» – немає.

Головуючий на засіданні:
в.о. завідувача кафедри міжнародного
та європейського права КАІ,
доктор філософії у галузі права Костянтин НЕМЧЕНКО

Секретар засідання:
доцент кафедри міжнародного та
європейського права КАІ, кандидат
юридичних наук, доцент Аліна ЗАМУЛА

ПОГОДЖЕНО:
Проректор з наукових досліджень та
трансферу технологій КАІ,
доктор технічних наук, професор Сергій ГНАТЮК